

**Національно-визвольний рух на Стрийщині
в роки Другої світової війни**

Український визвольний рух від початку своєї діяльності завжди привертав увагу дослідників. Незважаючи на декількатисячний масив розвідок, окремі аспекти проблеми маловивчені або й взагалі недосліджені. Малодослідженою залишається локальна історія національно-визвольного руху. До них належить і проблема організаційного становлення та функціонування національно-визвольного руху на Стрийщині в роки Другої світової війни.

Проблеми формування і діяльності національно-визвольного руху на Стрийщині практично не досліджувалися. Частково це питання висвітлюється в таких узагальнюючих працях сучасних дослідників як: М. Мандрика [1], Лева Шанковського [2], А. Кентія [3], Ю. Киричука [4], П. Мірчука [5], М. Лебеда [6] та ін. Важливу інформацію про національно-визвольний рух на Стрийщині в роки Другої світової війни подають різні джерела, зокрема збірники документів, періодика того часу, спогади, мемуари, щоденники, інтерв'ю учасників визвольного руху тощо.

У роки Другої світової війни українці Стрийщини перетерпіли декілька окупаційних режимів. Багато стриян було депортовано, вбито, засуджено і страчено. Кожний чужинецький режим мав свою специфіку у впровадженні влади на території Стрийщини. В результаті діяльності на цій території різних режимів, вона часто зазнавала як політичних, так і адміністративних змін.

Ще напередодні Другої світової війни Польща здійснювала тут свою колонізацію освіти, гальмувала економічний розвиток і перетворювала українські землі на аграрно-сировинний придаток до корінних польських земель, особливо на початковому етапі свого панування.

Із підписання 17 вересня 1939 р. радянсько-німецького пакту Молотова-Ріббентропа, радянські війська вступили на територію Галичини, встановили тоталітарний режим, розпочали формування відповідних державно-політичних і територіальних інституцій, а разом з тим і масові репресії проти місцевого населення. Було визначено першочергові завдання радянзації Західної України, в тому числі і Стрийщини.

1 серпня 1941 р. Галичина була включена до складу Генеральної Губернії як складова Німеччини. Німецькі війська зайняли Стрийщину. І хоча люди з полегшенням зітхнули, позбувшись більшовицької влади, все ж не зазнали справжньої свободи.

ОУН на Стрийщині напередодні радянсько-німецької війни.

Володимир Тимчій–Лопатинський. Найважливішою підпільно-революційною організацією між двома світовими війнами, а також під час Другої світової війни і після неї, що поступово переросло в утворення УПА, була і є Організація Українських Націоналістів. Її ініціатором і організатором був полковник Євген Коновалець [2, с. 12]. 28 січня – 3 лютого 1929 р. у Відні відбувся Перший конгрес або I Великий збір ОУН. Збір прийняв низку постанов про створення та устрій ОУН, її мету і завдання, обрав керівні органи. Значення цієї організації, що діяла на українських землях, полягала в тому, що вона була не тільки підпільно-конспіративною організацією, а й стала ідеологічно-політичним рухом, що відіграв важливу роль в політичному розвитку українського народу[7, с. 82].

ОУН широко опиралась на громадські організації. В першу чергу це стосується «Просвіти», гуртували українців і такі народні організації, як «Маслосоюз», «Народна торгівля», «Міщанська бесіда» тощо. З початку 30-х років на Стрийщині вже було багато осередків, якими керував Окружний провідник Степан Охримович. Засновником ОУН у с. Ходовичах був Микитин Михайло. Він організував осередок куди входили Шурко Іван, Михайлевич Дмитро, Людкевич Олекса, Сидорик Федір, Шабан Іван, Павлів Михайло[1, с. 39].

Невипадково, що вже з перших кроків свого існування ОУН прагнула повернути до себе увагу низкою активних дій. У лютому 1930 р. на І конференції ОУН на ЗУЗ було визнано необхідним «організування актуальних протипольських та протимосковських виступів, щоб заманіфестувати далі неприязність окупацій». Ставилось завдання шляхом пропаганди і преси поборювати на всіх західних землях України польську окупацію, нищити бойкотом і терором полонофілів, москво- і радянофілів, на всіх ділянках життя пропагувати «відмежування українства і польськості»[3, с.106].

Через активну діяльність ОУН-УПА частим явищем були арешти і присуди молодих українців, підозрюючи їх у приналежності до ОУН. Щодо Стрийщини, то тут відомі є такі судові справи, як: 8 вересня 1932 року суд у Стрию судив 16-річну ученицю Олену Вутковську за перевіз пакета летючок ОУН і Ярему Савчинського та Степана Рошка за приналежність до ОУН. Я. Савчинського засуджено на 2 роки тюрми, Вутковську і Рошка звільнено; стрийська поліція арештувала у вересні 1932 року багатьох учнів 7 і 8 класів української гімназії, підозріваючи їх у приналежності до ОУН; в Сокальщині арештовано за приналежність до ОУН і поширювання нелегальної літератури Василя та Володимира Макарів, Гриця Бабського, Павла Рада й А. Дячишина. Суд присяглих у Стрию 29 квітня 1933 року засудив за приналежність до ОУН та участь в експропріаційному нападі: М. Стасіва на 5 років, О. Корчинського на 4 роки, С. Яценка на 3 і пів року, М. Бобера на 2 роки тюремного ув'язнення[5, с. 422].

Треба також згадати, що в 1939 році, з приходом більшовиків, в першу чергу заарештували багатьох провідних членів ОУН на Стрийщині. Це Петро Дмитришин з с. Станкова, Семен Масний з Синевідська Вижнього, Василь Печеняк з с. Братковець, Володимир Андрусин з с. Фалиша. У 1941 році повернувся тільки Василь Печеняк, який був начальником поліції у Рипному на Долинщині. В 1944 році пішов в лави УПА[1, с. 39-40].

Коли у жовтні 1938 року стала автономною Закарпатська Україна, то головний шлях підпільного зв'язку з Галичини у Закарпаття йшов через Стрий, Крайовий провід тоді теж був розміщений в Стрию. Його очолював Володимир Тимчій-Лопатинський з с. Грабівці, який був активним діячем і членом ОУН-УПА на Стрийщині.

Володимир Тимчій, син середньо заможних селян, народився 1913 року в с. Грабівці, біля Стрия. По закінченню української гімназії в Стрию, студював філософію в Львівському університеті, але часті арешти не дозволили йому закінчити студій. Під опікою провідного організатора українського націоналістичного руху Степана Охримовича Володимир Тимчій виростав у Пласті, а згодом в Юнацтві ОУН. Саме у стрийській гімназії організував Охримович перше звено Юнацтва ОУН при допомозі Володимира Тимчія, і призначив його провідником того звена. В 1932 році Володимир став дійсним членом ОУН, зайнявши відразу, пост організаційного референта Повітової Екзекутиви ОУН Стрийщини. Одночасно з працею в ОУН, Тимчій віддався праці в «Просвіті», «Соколі» і «Рідній школі». 5 липня 1934 року в Польщі було відкрито концентраційний табір в Березі Картузькій, і в першу хвилю арештованих попав і Володимир Тимчій. В таборі він побув від липня 1934 до березня 1935, і вдруге від травня 1935 до червня 1936. В лютому 1939 році стає організаційним референтом Крайової Екзекутиви ОУН, очоленої Мирославом Турашем, після смерті якого, перейняв пост Крайового Провідника ОУН, прийнявши організаційне псевдо «Лопатинський»[8, с. 225].

Як Крайовий Провідник ОУН, Володимир Тимчій-Лопатинський організував партизанські загони для охорони українського населення перед польським втікаючим військом; здійснив розбудову сітки ОУН на Центральних та Східних землях України; обстоював становище крайового активу, і вважав, що ОУН повинна розгорнути широку революційно-партизанську боротьбу проти більшовиків; у Кракові Тимчій провів велику роботу з метою активізації Львівської Крайової Екзекутиви ОУН. У своїй

націоналістичній діяльності співпрацював з такими визначними діячами визвольного руху на Стрийщині як: Степан Бандера, Олека Гасин, Петро Мірчук, Степан Охримович, Мирослав Тураш[9, с. 125-127].

Вшановують пам'ять Крайового Провідника його земляки на Стрийщині і рідному селі Грабівці, де на його честь насипано символічну могилу і щороку проводяться меморіальні заходи.

Українське підпілля в 1941-1945 рр.: організаційні осередки, діячі, основні напрями діяльності. Початок війни сприяв зростанню політичної активності українських національних сил і насамперед членів ОУН. На початку Другої світової війни відбувається основна перебудова сітки ОУН, що було викликано значними арештами провідного членства в зв'язку з проголошенням відновлення української державності, новою політичною ситуацією, яка вимагала повного переходу ОУН в підпілля, та відходом великої частини членства з похідними групами на ОСУЗ [5, с. 29].

Як тільки створилися відповідні умови (війна між ССРСР і Німеччиною), ОУН, виражаючи волю свого народу, проголосила 30 червня 1941 року Акт відновлення Української Держави. Новий уряд очолив Ярослав Стецько. Стриянин Лев Ребет став його другим заступником. Інший стриянин Михайло Кравців очолив у цьому уряді «Інститут Націоналістичної Освіти»[1, с. 44].

У Стрию проголошення відновлення Української Держави відбулося 30 червня на всенародному вічі, порядок і організацію якого забезпечував Андрій Соколик із Бережниці. Народ Галичини радо сприйняв цю новину. По всіх селах люди почали будувати урочисті арки на честь відновлення Української Держави, відновлювати повсюдно стрілецькі могили, за які в 1945–1946 рр. не один свідомий українець одержав 10–15 років сталінських таборів по Мурманськах та Сибірах. Але цей процес тривав не більше двох тижнів, оскільки вже через тиждень німцями були заарештовані спочатку Степан Бандера, потім Ярослав Стецько, далі Лев Ребет та Михайло Кравців, а з середини вересня почалися масові арешти ОУН-Б.

Одночасно з цим спостерігаються зміни соціальної, територіальної структури ОУН. Це проявляється в тому, що лави ОУН значно збільшилися напливами селянської і робітничої молоді, з активу якої були створені районні проводи ОУН. Територіальні зміни пов'язані зі створенням Дрогобицької області, де теж почали діяти підпільні загони ОУН [8, с. 197].

Організовується вишкільна база для членів ОУН. Найбільшою такою базою була Школа ОУН Військових Кадрів «Тигри», що діяла в Долинському повіті. Так виникає мережа військових підрозділів ОУН — Національної Самооборони [4, с. 5]. Кожний станичник чи станичниця ОУН мала бути озброєна, вміти обходитися зі зброєю й стріляти з неї. Все це в життя впроваджували Тимчасовий Провідник ОУН Степан Бандера, Микола Лебедь, видаючи відповідні доручення мережі ОУН [8, с. 198].

В роки Другої світової війни через Стрийщину йшла головна лінія підпільного зв'язку на Мадярщину, а села Кальне, Либохора, Хітар стали центрами, через які постійно мандрували озброєні підпільні групи. В цей час Стрийщина була також і осідком Краєвого Проводу ОУН [8, с. 197].

В 1943 році, Головний Командир УПА в особі тоді Романа Шухевича — Тараса Чупринки почала підготовку для створення верховного політичного керівного органу для УПА, що стала всенародною і понадпартійною збройною силою всього українського народу. Цим мав займатися Ініціативний комітет, що складався як і з членів, так і не членів ОУН. У березні 1944 року Ініціативний комітет остаточно оформився в складі п'ятьох осіб, з яких три були стріянами: голова Ініціативного комітету, який і репрезентував у ньому ГК УПА, та Дарія Цісик–Ребет і Василь Охримович. Верховним політичним органом для УПА було створено УГВР.

У ході весняної офензиви УПА проти польської «Армії Крайової», на Холмщині, у квітні–травні 1944 року, загинув стріянин сотник УПА Степан Новицький, що в 1942–1943 рр. був старшиною оперативного відділу Краєвого Військового Штабу Львівського краю, а згодом був старшиною оперативного штабу ГВШ з січня 1944 року [8, с. 202].

ОУН-УПА на території Стрийщини вела досить активну підпільну діяльність, було здійснено ряд важливих збройних акцій. Основні форми тактики, які обирали повстанці — засідка, наскок, атестат, саботаж і рейд — як бойові акції, та прорив і конспірація як оборонні дії [10, с. 5].

25 липня 1943 року відбувся перший бойовий виступ відділу Української Народної Самооборони проти гітлерівських окупантів на карний табір «Бавдінсту», в долині Святослава біля м. Скольного. Ця бойова акція «Бойків» мала повний успіх: табір ліквідовано з його гестапівською охороною, молодь, яку там тримали, звільнено, а виснажених, хворих чи покатованих таборовиків передано на лікування до установ УЧХ. Один із учасників бою був Коваль Федір, уродженець села Жулин, що на Стрийщині [11, с. 65].

В вересні 1943 року на табір УНС в Долинщині напав один батальйон німців, які змушені були відступати, оскільки сотні УНС із засідки за допомогою кулеметів вбили близько 200 німців. 10 жовтня 1943 року силами об'єднаних боївків Стрийщини було ліквідовано велику польську боївку в с. Соколів [10, с. 7].

1943 рік відомий є також такими бойовими акціями на території Стрийщини як: бій з німцями в с. Нижня Лукавиця, під час якого загинув Гамелюк Омелян-Калина, районний провідник ОУН з 1942 року; бій біля села Ходовичі при переправі зброї через р. Стрий, де загинув повстанець Матвіїв Микола зі села Вівня, та невдала спроба передачі зброї відділам самооборони села Малі Дідушичі, під час якої німці спіймали прихильника ОУН Каліцула Василя і замордували в Дрогобицькій тюрмі.

2 травня 1944 року на території Стрийщини в с. Корчин Сокальського району відбувся бій між німецькою військовою розвідкою та малим відділом УПА. В полон УПА потрапили 4 німців [10, с. 7].

30 травня 1944 року в с. Завадів Стрийського району український збройний відділ напав на хату, де знаходилися 10 більшовицьких партизанів.

Партизанам вдалося втекти завдяки попередженню господаря, за що його і доньку розстріляли [10, с. 7].

8 червня 1944 року відбувся грабіжницький напад на с. Ямельницю Стрийського району, відсіч якому дала місцева боївка, вбивши одного більшовика. 11 червня 1944 року зафіксовано такий же напад на с. Риків. Повертаючись до лісу, грабіжники потрапили в засідку повітової боївки на чолі з Журавлем. Під час бою було вбито двох більшовиків, кілька поранено, інші залишивши награбоване, втекли [10, с. 7].

Про бойові дії на Стрийщині за 1945 року не так багато відомостей. 25 лютого 1945 р. відбувся бій енкаведистів з школою пропагандистів у селі Нижня Лукавиця. Ця школа сформувалася за наказом полковника О. Гасина-Лицаря, а командиром відділу призначено поручника «Галайду». 25 лютого село обступили енкаведисти. Щоб не постраждали селяни, «Галайда» дав наказ повстанцям відступити в ліс, до якого щоб дійти треба було перейти відкрите пасовище. Першим загинув сотенний Галайда, біля нього впав Ігор Майхер «Степан», уродженець с. Конюхів, довго відстрілювався А. Шукатка – брат районного провідника Івана Шукатки «Сомка». Живим, але скаліченим залишився лише Левко Барабаш та важко пранений Дмитро Цмоць «Улас», якого врятувала молода дівчина Євдокія Гошовська (мати Василя Шпіцера) [12, с. 65].

На початку весни, 22 березня 1945 року в с. Малі Дідушичі, через зраду, оточили хату, де розміщувалися повстанці. Під час бою, між селом і річкою Свічою, 17 повстанців загинуло, а невеликій частині вдалося вийти з оточення. Серед загиблих житель с. Братківці, учитель Мирон Пилипишин, який був провідником під псевдо «Крук», кулеметник Василь Мачоган «Веселий» з Малих Дідушичів та інші [11, с. 70].

25 травня 1945 р. на хуторі Береги біля с. Заплатин відбувся нерівний бій з енкаведистами. Тут на хуторі розміщувалася спецбоївка УПА, яка налічувала 19 чол., і вів її виходець з Східної України сотенний Пилип Швець «Кармелюк». Цього дня боївку взяли «в кільце» два багаточисельні

енкаведистські загони — збоку Стрия і Меденичів. Шансів вийти з оточення живими не було. Відомо, що не всі 19 бойовиків загинуло того дня. Одному — Михайлу Дерешу з Добрян — якось вдалося відповзти неподалік у кущі, де через 2 місяці знайшли його тіло [13].

До цього року 5 липня відноситься бій неподалік с. Баличі Зарічні між отаборившимся тут відділом УПА і більшовиками. Повстанці зуміли здобути амуніцію, одяг, і взяли в полон радянського сержанта. 18 грудня 1945 року, як розповідає Василь Цюрко, відбулася засідка боївки ОУН на шляху Миколаїв-Стрий. Боївка змогла відбити транспорт людей, яких мали відправити на Сибір [13].

Український визвольний рух на Стрийщині в системі руху опору.

Під час Другої світової війни на українських землях виникли сприятливі умови для активізації руху Опору — боротьби українського народу за встановлення на своїх етнічних землях суверенної української держави шляхом економічного, культурного, політичного і збройного протистояння.

Рух опору в Україні характеризується різнобарвністю, оскільки до нього входили відмінні за ідеологічними напрямками сили, які ворогували між собою. Діяли тут і структури ОУН-УПА, і польське підпілля, і комуністичний партизанський рух. Український визвольний рух на Стрийщині в системі руху опору зайняв досить активну позицію. В своїй діяльності він стикнувся і з польським і радянським підпіллям, і протягом довгого часу протидіяв їм.

Досить масштабним на Стрийщині був польський рух опору, що зародився зразу ж після зайняття міста радянськими військами у вересні 1939 року. Його основною метою було повернення Львова і всіх західноукраїнських земель до Польщі. Каменем спотикання у відносинах між двома народами стали майбутні кордони їхніх держав: і польське, і українське націоналістичні підпілля претендували на створення (чи відновлення) державності на тій самій території. Український визвольний рух на Стрийщині щодо панування польського підпілля ставився із засторогою,

оскільки поляки згідно із інструкціями, що надходили з Варшави і Лондона, повинні були свої акції зображати як українські, підриваючи тим самим авторитет українського визвольного руху.

Вночі 10 квітня 1944 року боївка з 25 молодих людей здійснила ліквідацію польського села Зади Дрогобицького повіту, куди входила на той час і Стрийщина — кару за доноси місцевих поляків на українських громадян. Внаслідок акції було спалено всі польські господарства, школу, громадський уряд; убито 30 чоловіків і 5 жінок. Не варто залишати поза увагою і той факт, «що в умовах спричиненої окупацією деморалізації значно зросла кримінальна злочинність» [14, с. 16].

Під час війни активізується комуністичний партизанський і підпільний рух на Україні, що захопив і Стрийщину. Цей рух був порівняно локальним і малочисельним. Відсутня і достатня джерельна база, що засвідчувала б про діяльність руху, всі дані ґрунтуються переважно на спогадах членів радянського руху. Невдачі німців і активна більшовицька пропаганда згрупували комунізуючі елементи, траплялися випадки, коли місцеві комуністи йшли у підпілля. На терені діяла комуністична сітка, яку творили з місцевих людей, або військових втікачів [10, с. 8].

На західноукраїнських землях, включаючи і Стрийщину діяла підпільно-партизанська організація «Народна гвардія» ім. Івана Франка. Членами організації розповсюджувались листівки антифашистського змісту українською і польською мовами. Підпільники і партизани від імені народу скарали на смерть фашистських катів України. Особливо активний опір окупантам чинила молодь. Юнаки і дівчата стали найбільш масовими учасниками радянського руху Опору [15, с. 290].

Щодо Стрийщини, то більшість діячів визвольного руху вважали, що комуністичний партизанський рух був спрямований не на боротьбу з нацистськими окупантами, а є «свідомою співпрацею обох ворогів України, що в подальшому вплинуло на відношення між цими двома політичними силами».

Стриянин Лев Шанкольський писав: «Червоні партизани уникали одвертих виступів проти німців. Вони теж не ставили собі завдання боронити місцеве населення, їхня тактика полягала в тому, щоб саме викликати гострі німецькі репресії у відношенні до населення» [15, с. 291].

Ставлення ОУН-УПА до більшовицьких і польських партизанів виголошує Степан Бандера в одній із листівок для українського народу: «Поляки і більшовики можуть гратися в партизанів, скільки їм завгодно; нас би це не цікавило, якби вістря партизанської боротьби не було звернене проти нас. Територія на якій діють більшовицькі партизанські загони — це частково українські землі. Ми вороже настроєні проти партизанів і тому боремося з ними. Нашою метою є не заміна однієї окупаційної влади іншою, а самостійність, не партизанська боротьба, а національно-визвольна боротьба українських мас» [16, с. 48].

Ставлення населення до ОУН-УПА. Найбільший тягар визвольної боротьби лежав на українському селянинові. Василь Цюрко, член боївки «Зеленого» зазначає: «Основну допомогу ОУН-УПА надавали саме селяни. Вони доставляли їм продукти харчування, в разі необхідності переховували, приймали на ночівлю» [13].

Про активну підтримку УПА з боку населення свідчить тогочасна статистика МГБ, у звітах спецслужб ідеться про сотні виявлених бункерів, складів з харчами, які населення допомагало збирати підпільникам [17, с. 170].

Незважаючи на свою жертовність і посвяту визвольному руху, селянин не міг заповнити всіх вимог боротьби і державного будівництва. Тому від Команди УПА йшли постійно заклики до міст, до української інтелігенції, щоб добровільно зголошувалася до співпраці. І як не дивно заклики мали успіх. Багато інтелігенції зголошувалось добровільно, інших мобілізовано воєнним порядком, ще інші зголошувались незабаром самі, коли німці почали нищівну акцію проти української інтелігенції, розуміючи, що УПА дасть їм працю і охорону перед німецьким терором [6, с. 67].

Удень і вночі довкола сіл і хуторів були розставлені стійки, вдень і вночі сторожили селяни на високих пагорбах чи давніх козацьких могилах, щоб вчасно прийняти повідомлення, або самим повідомити найближчі околиці про небезпеку [18, с. 682]. Траплялися також і випадки зради, про один з них розповідає Василь Цюрко. Молодий юнак записував на аркуші паперу прізвища родин, які підтримували ОУН-УПА, і залишав це повідомлення біля газопроводу «Дружба», між двома липами. За таку роботу йому давали винагороду — 10 гривень на місяць [13].

Досить поширеним явищем були стрибки – місцеві молоді люди, які самі до цього часу знаходились в підпіллі, і в той чи інший спосіб допомагали активізації підпільної роботи. Зараз, на відозву уряду, вони добровільно здались на ласку НКВД, для якої вони були надзвичайно цінні помічники, оскільки знали всіх хто, де і чим займається, і де, кого шукати. За свою вірну службу їм дозволялись всілякі безчинства та грабунки беззахисних людей.

За свідченням Г. Дем'яна, повстанцям допомагали навіть діти. Пастухи 9–12-річного віку з села Грабівці, що на Стрийщині, повідомляли повстанців про наближення ворогів співом коломийки.

Важливою для діяльності ОУН-УПА була саме підтримка юнацтва, яке виконувало чимало серйозних завдань: збір інформації, допомога відділам Червоного Хреста, поширення літератури, пошук нових кадрів [19, с. 295].

Після утворення збройних груп ОУН, а саме навесні – влітку 1943 року, розпочалося масове знищення польського населення. Слід зазначити, що за підрахунками в 1939–1947 рр. українські націоналісти з власної ініціативи знищили близько 200 000 поляків, а також брали участь в Голокості, де загинули кілька сотень тисяч євреїв. Саме через це її часто розцінюють як злочинну організацію, а УПА й інші воєнізовані відділи безпосередньо допустилися злочину народобивства — на поляках, євреях, росіянах і на десятках тисяч українців, які були проти ОУН-УПА [20, с. 52].

Стосунки ОУН-УПА з населенням почали загострюватися на початку 1943 року, коли з Львівщини і Станіславщини почали напливати агітатори,

які бунтували українську молодь, обіцяючи вільну Україну. Не всі піддавалися агітації, зокрема люди старші. Траплялися випадки насильства до населення, особливо до вихідців із Східної України. Вчительку початкової школи Майю Соколів, яку прислали з Радянського Союзу, росіянку, разом з чоловіком, матір'ю і однорічним сином Славком утопили в колодязі. Бандерівці нападали групами на села, входили до хат і там мордували мешканців. Спалювали цілі села, особливо польські, маєтки, осади тощо [20, с. 219].

В 1947 році в с. Калинів Дрогобицької області бойовики ОУН вбили лейтенанта МВД Мельникова, участкового в село, а в селі Угрів повстанці відділу Журавлі знищили трьох еміведистів і одного поранили. Здійснювали ОУН-УПА і підпали колгоспів, нищили приміщення сільрад, телефонні апарати, документи тощо [20, с. 241].

Населення було важливою опорою національного руху, що розвинувся в Україні. Основою УПА були селяни, що не тільки складали 60% особового складу армії, але й активно підтримували діяльність збройного підпілля ОУН до завершення боротьби в середині 50-х рр. Інтелігенція складала лише 15% повстанців, і то це була студентська молодь або старі кадри ОУН. Інтелігенція, на відміну від селян, в умовах окупації більш коливалася, не мала єдиного бачення перспективи.

Висновки. Під час Другої світової війни на українських землях виникли сприятливі умови для активізації українського національно-визвольного руху, метою якого було створення на етнічних землях суверенної Української держави. Не менш активною у цьому процесі була і Стрийщина.

Друга світова війна як для Стрийщини, так і для всієї України стала переломною подією, яка відіграла важливу роль для подальшого розвитку суспільства. Політика окупантів, спрямована проти українського народу, сприяла активному розвитку національно-визвольного руху. На Стрийщині визвольна боротьба була спрямована як проти фашистських окупантів, так й

проти більшовицької влади. На цій території діяли ОУН-УПА, армія Крайова, національно-визвольний польський рух, радянський партизанський рух.

На Стрийщині діяло багато визначних діячів національно-визвольного змагання (Степан Бандера, Володимир Тимчій, Олекса Гасин, Степан Охримович, Лев Ребет, Петро Мірчук); були зосереджені важливі організаційні осередки руху, які намагалися створити всі необхідні умови для подальшої успішної боротьби за волю України.

Таким чином, національно-визвольний рух на Стрийщині в роки Другої світової війни в історії визвольної боротьби українського народу посідає визначне місце. Незважаючи на всі недоліки, все ж зі своїми завданнями — створення осередків опору окупаційній системі, підняття національної свідомості населення, створення антикомуністичного настрою, проведення успішних бойових дій у краю — визвольний рух на Стрийщині справлявся, сприяв також початку нового етапу визвольного руху, і став вагомим осередком визвольної боротьби всієї України.

Список використаних джерел та літератури

1. Мандрик М. Стрийщина: шлях до волі. — Стрий: вид. «Щедрик», 1998. — 592 с.
2. Шанковський Лев Українська повстанська армія: Історія Українського Війська. — Вінніпег, 1953. — 192 с.
3. Кентій А. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956. У 2 т. / Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів 1920–1942, Центральний державний архів громадських об'єднань України. — Київ, 2005. — Том 1. — 330 с.
4. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х рр. 20 ст.: ідеологія і практика. — Львів: Добра справа, 2003. — 420 с.
5. Мірчук П. Українська Повстанська Армія 1942–1952 рр. — Львів: Книгозбірня «Просвіта», 1991. — 448 с.

6. Лебедь М. Українська Повстанська Армія. — Дрогобич «Відродження», 1993. — 208 с.
7. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму. - Торонто, 1970. — 187 с.
8. Стрийщина: Історико–мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавенщини, Жидачівщини і Миколаївщини. У 3 т. / за ред. Пеленської І., Баб'яка К. / Наукове товариство ім. Т.Шевченка; Комісія регіональних дослідів і публікацій: гол. Василь Лев, ред.. колегія: Андрушко В., Бандера О., Городецький І., Кігічак А., Козак Е., Мілянч Е., Падох Я., Рудницький Я., Цісик О., Шанковський Лев. — Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сидней, 1990 . — Т.І. — 634 с.
9. Шпіцер В., Мороз В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій – Лопатинський . — Львів, 2004. — 256 с.
10. Іванчук Д. О Місцями бойових дій УПА на Стрийщині (1943-1949). — Стрий: Стрийський краєзнавчий музей «Верховина», 2007. — 20 с.
11. Соловій Ф. Повстанський мартиролог Стрийщини 1930–1950-х років. — Стрий: Щедрик, 1999. — 410 с.
12. Криськів В. Західна Україна під Сталінською займанщиною. — Стрий, 2007. — 150 с.
13. Інтерв'ю з Василем Цюрко, 1922 р. н., записане у м. Стрию 20 січня 2012 р.
14. Ісаєвич Я. Основні проблеми українсько-польських відносин у ХХ столітті // У пошуках правди: Збірник матеріалів міжнар. наук. конф. «Українсько-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни: генезис, характер, перебіг і наслідки», Луцьк, 20-23 травня 2003 р. / Упоряди. В. К. Баран, М. М. Кучерепа, М. В. Моклиця, В. І. Гребенюк. — Луцьк, 2003. — 488 с.
15. ОУН і УПА в 1943 році. Документи / Інститут історії України НАН України. — Київ, 2008 — 346 с.

16. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942–1943): Том 3 / Упор. В. М. Косик. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет ім. І. Франка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 1999. — 384 с.
17. Український визвольний рух / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху. — Львів, 2007. — Збірник 11. — 170 с.
18. Перепічка Є. ОУН і УПА в роки Другої світової війни. — Львів: Сполом, 2009. — 725 с.
19. ОУН — минуле і майбутнє. — Львів: Фондація ім. О.Ольжича, 1993. — 295 с.
20. Поліщук В. Гірка правда. Злочинність ОУН-УПА (сповідь українця). — Торонто-Варшава-Київ, 1995. — 481 с.